

דף ט"ז

עד כמה עושים עיר הנדחת מי' עד ק' ד"ר למדנו במשנה, שאין דנים את השבט אלא
יאשיה ר' יונתן אומר מק' עד רוב שבט בבית דין של שבעים ואחד. הגמרא שואלת,
האם המשנה מדברת בשבט שחלל את השבת. הרי התורה מחלקת בין יחידים
למרובים רק לענין עבודת כוכבים, בעיר הנדחת צריכים סנהדרין גדולה, ויחיד
נידון בעשרים ושלשה. אבל מנין לנו שיש הבדל בין מרובים ליחידים בשאר
המצוות? אלא המשנה מדברת בשבט שהודח. האם המשנה אומרת שדנים שבט
שלם שהודח בדין של רבים, בסייף ובסנהדרין גדולה?. ואם כן המשנה אינה לא
כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן!. ששנינו בברייתא, עד כמה עושין עיר הנדחת
מעשרה ועד מאה²⁸⁰, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר ממאה ועד רובו של
שבט²⁸¹. ואפילו רבי יונתן לא אמר אלא שרובו של השבט נידון כעיר הנדחת אבל
לא כולו?

רב מתנה אמר שדנים נשיא שחטא אמר רב מתנה, כוונת המשנה שנשיא שבט שחטא
בדבר שיש בו מיתת ב"ד בע"א בדבר שחייבים אחת ממיתות בית דין, נידון
בשבעים ואחד. וכמו שאמר רב אדא בר אבהו, נאמר: "וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ
אֵלָיֶךָ" מכאן שדינו של כהן גדול יביאו למשה השקול כשבעים ואחד, וכן דינו של
נשיא ידונו בבית דין של ע"א.

עולא א' בבאים על עסקי נחלות עולא אמר בשם רבי אלעזר, המשנה מדברת
במקרה שנפלה מחלוקת בשבט אודות נחלה דנים
אותם בפני שבעים ואחד. וכמו שתחילתה של ארץ ישראל בשבעים ואחד, כך
דינה לעולם בשבעים ואחד. ושואלת הגמרא, אם כן נאמר שכמו שתחילתה
בקלפי, אורים ותומים²⁸², וכל ישראל אף כאן יהיו דנים עסקי נחלות בקלפי אורים
ותומים וכל ישראל? אלא מסתבר לומר כרב מתנה.

רבינא א' שבט שהודח רבינא אמר, המשנה מדברת בשבט שהודח. ואף על גב
דינו בסקילה ובע"א שמיתתם בסקילה כיחידים, דנים אותם בבית דין של רבים,
שבעים ואחד ולא בבית דין של יחיד, בעשרים ושלשה. וכמו שאמר רבי חמא
ברבי יוסי בשם רבי אושעיא, לומדים מהכתוב: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת
הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ" שאתה מוציא לבית דין

280 אם יש בה פחות מעשרה אנשים היא לא נקראת עיר, ואם יש בה יותר ממאה יצאה מתורת עיר והם ציבור.
ובציבור לא כתוב סייף, ולכן כל אחד נידון בפני עצמו ובסקילה. רש"י.

281 נראה שלזה נחשבת עיר בק' ולמר בעשרה מפני שחולקים בכתוב בעמוס "העיר היוצאת אלף תשאר מאה
והיוצאת מאה תשאר עשרה". תוס'.

282 מה שא' בעירובין שלא מצאנו שיהושע היה נצרך לאלעזר לשאול באורים ותומים אינו על חלוקת הארץ שהרי
היא גזירת הכתוב אלא בשאר דברים שצריכים לשאול באורים ותומים מפני שהיה נגלה לו בנבואה. תוס'.

שבשעריך, סנהדרי קטנה איש או אשה. ואין אתה מוציא לשעריך את כל השבט כולו.²⁸³

ר"ל אמר נביא שקר בע"א מגז"ש
דבר דבר
למדנו במשנה שדנים את נביא השקר בשבעים ואחד. ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, לומדים זאת

בגזירה שוה 'הודה' 'הודה' מזקן ממרא. כשם שזקן אינו נהרג אלא אם המרה על פי בית דין הגדול, גם נביא השקר אינו נהרג עד שידונו אותו בשבעים ואחד. שואלת גמרא, הרי הודה של זקן ממרא כתובה במיתה ומיתתו של זקן ממרא היא בעשרים ושלשה, שהרי הכתוב "וְקָמַתְּ וְעָלִיתְּ" כתוב בהוראה?²⁸⁴ אלא אמר ריש לקיש, לומדים את מיתתו של נביא השקר שהיא בשבעים ואחד בגזירה שוה 'דבר' 'דבר' מהמראתו של זקן ממרא. שואלת הגמרא, אם כן נחזור ונלמד שמיתתו של זקן ממרא בשבעים ואחד בגזירה שוה 'הודה' 'הודה' מנביא השקר? עונה הגמרא, שהתנא לא לומד גזירה שוה 'הודה' 'הודה' שלא קבל מרבתי, אלא רק גזירה שוה 'דבר' 'דבר' שקבלה מרבתי.²⁸⁵

שנינו בבבלייתא הדבר הגדול דבר הקשה הגמרא שואלת, מנין שאין דנים את כהן הגדול ובבבלייתא אחרת שנינו דבריו של גדול
אלא בשבעים ואחד? אמר רב אדא בר אהבה,

מהכתוב: "וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל יִבְיֵאוּ אֵלָיִךְ" יביאו אל משה שהוא עומד במקום שבעים ואחד, את דבריו של גדול, כגון נשיא וכהן גדול. שואלת הגמרא, והרי ששנינו בבבלייתא, "וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל" מכאן שדבר קשה יביאו למשה. או אינו אלא דבריו של גדול? לכך נאמר: "אֵת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֵאוּ אֶל מֹשֶׁה" ללמד שלמשה יביאו את הדבר הקשה? עונה הגמרא, רב אדא בר אהבה סובר כבבלייתא אחרת ששנינו, "הַדָּבָר הַגָּדוֹל" זה דבריו של גדול. ואינו דבר הקשה, שהרי כשהכתוב אומר "אֵת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יִבְיֵאוּ אֶל מֹשֶׁה", אלא "הַדָּבָר הַגָּדוֹל" אומר שיביאו לפניו את דבריו של גדול. והתנא שדורש לדבר קשה, צריך את שני הכתובים האחד לצוואה, ואחד לעשייה. והתנא שלא דורש לדבר הקשה מפני שאם כן היה צריך לכתוב או "גדול" "גדול" או "קשה" "קשה". וכיון שכתוב "הַדָּבָר הַגָּדוֹל" וכתוב "הַדָּבָר הַקָּשֶׁה" לומדים שיביאו לפני משה גם את הדבר הקשה וגם את דבריו של גדול.

הספק של ר"א בכמה דנים את שורו רבי אלעזר הסתפק בכמה דנים את שורו של כהן של כה"ג המית
גדול המית איש. האם מדמים את מיתת השור

283 כאן עיר אינה נקראת איש ואע"ג שבפסחים לגבי פסח בטומאה אמרו איש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו אם כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד שיש רוב ישראל משום שכאן מצאנו שהכתוב חילק בין יחידים למרובים כמו בין עיר הנדחת ליחיד. תוס'.

284 שבאים לשאול מה יורו וחזור לעירו, ואם הורה לעשות כבתחילה נידון כשאר המומתים בעשרים ושלשה. שהרי במשנה לא שנינו, ולא את זקן ממרא. רש"י.

285 ואדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני, שאפשר לומר שהכתוב בא לדבר אחר, וכן הלכה רווחת בישראל. רש"י.

למיתת הבעלים שלו ודנים אותו בשבעים ואחד, או למיתת כל בעלים של שור שדנים בעשרים ושלשה. ואמר אביי שממה שרבי אלעזר הסתפק בשורו נראה שהוא הסתפק רק בשורו משום שכתוב: "הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעֲלָיו יוֹמַת" אבל פשוט שאת שאר ממונו שהזיק דנים בשלשה, ככל דיני ממונות. והחידוש בדברי אביי הוא שלא אומרים שנלמד מהכתוב: "כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל" שדנים את כל דבריו של גדול בשבעים ואחד.

למדנו במשנה, שאין מוציאין למלחמת הרשות כנור היה תלוי למעלה ממסתו של דוד כשהגיע חצות רוח צפונית נשבה אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד. אמר רבי אבהו, דבר זה נלמד מהכתוב: "וְלִפְנֵי אֲלֶעָזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה' עַל פִּי יֵצְאוּ וְעַל פִּי יִבְאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל הָעֵדָה", "הוא" זה מלך, "וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ" זה משוח מלחמה, "וְכָל הָעֵדָה" זה סנהדרין. שואלת הגמרא אולי התורה אומרת לסנהדרין שישאלו באורים ותומים²⁸⁶? אלא כמה שאמר רב אחא בר ביזנא בשם רבי שמעון חסידא, כנור היה תלוי מעל מיטתו של דוד וכשהגיע חצות לילה רוח צפונית נשבה והיה מנגן מאליו. מיד דוד היה עומד ועוסק בתורה עד עלות השחר.

כשעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל ואמרו לו, אדונינו המלך עמך ישראל צריכים לפרנסה! אמר לכו והתפרנסו זה מזה. ואמרו לו אין הקומץ משיביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו²⁸⁷. ואמר להם פשוט ידיכם בגדוד. מיד היו נועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין ושואלים באורים ותומים. ואמר רב יוסף שלומדים זאת מהכתוב בדברי הימים פרק כ"ז: "וְאַחֲרַי אַחֲתַפֵּל יְהוֹדֵעַ בֶּן בְּנֵיהוּ וְאַבְיָתָר וְשָׂר צָבָא לְמֶלֶךְ יוֹאָב"²⁸⁸. אחיתופל זה יועץ, ובניהו בן יהוידע זה סנהדרין, מופלא שבבית דין. ואביתר אלו אורים ותומים, וכן הכתוב אומר: "וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדֵעַ עַל הַכֹּרֶתִי וְהַפְּלִיתִי". ושמן נקרא כרתי ופלתי שכורתים דבריהם, חותכין דברים באמונתם, ופלתי שמעשיהם

286 שנשאלים לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך, וכן למשוח מלחמה, אבל לא להדיוט, ולעולם יוצאים למלחמה בלא רשות סנהדרין. רש"י.

287 רש"י פירש שאם עקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכו לתוכו אין הבור מתמלא ממנה. ולא יתכן שא' בפ' הרואה כשנטל הקב"ה ב' כוכבים מכימה והביא מבוך לעולם ומילא הנקב מעש והק' ולימלייה מדידיה ותירצו אין הבור מתמלא מחולייתו. וי"מ שקוראים חוליה לקרקע שרגילין להניח על שפת הבור כמה שש' חוליית הבור והסלע שהם גבוהים עשרה ואמרו שאין הבור מתמלא מאותה חוליא. ור"ת פירש מחולייתו ממקורו שאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח במדרש. תוס'.

288 ר"ת גורס וכן כתוב "אחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר" וגו'. יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר צבא וכו'. והביא ראיה שכמו שבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין גם יהוידע אביו שכרתי ופלתי הם סנהדרין. וק"ק שבדברי הימים (א יא) בתחלת מלכותו של דוד כתוב בניהו בן יהוידע עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו. והכתוב באחיתופל הוא בסוף ימיו של דוד בתחלת מלכים בימי שלמה כתוב בו יהוידע ואיך יתכן שהיה אביו של בניהו? וגם בסוף שמואל מונה את בניהו עם הגבורים ושמהו היו שני בניהו בן יהוידע אחד אביו של יהוידע ואחד בנו. תוס'.

מופלאים. ואחר כך שר הצבא למלך יואב. ואמר רבי יצחק בנו של רב אדא ויש אומרים רבי יצחק בר אבודימי, כנור תלוי על מטתו של דוד ומקיצו לדוד משנתו, בכתוב: "עֹרָה כְבוֹדֵי עֹרָה הַגָּבֹל וְכִנּוֹר אֲעִירָה שָׁחַר", אני מעורר השחר, ולא כשאר המלכים שהשחר מעוררם.

"וכן תעשו" אין מוסיפים על אמר רב שימי בר חייא, לומדים שאין מוסיפים על העיר העיר והעזרות אלא ע"פ ע"א ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד ממה שכתוב: "כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנְיַת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנְיַת כָּל בְּלִי וְכֵן תַּעֲשׂוּ", כשם שהמשכן נעשה על פי משה והוא במקום סנהדרין גדולה²⁸⁹, כך תעשו לדורות הבאים. הקשה רבא ממה ששנינו, כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן, מיכן ואילך עבודתן מחנכתן. ומדוע לא נאמר שיעשו על פי שבעים ושנים כמו שמשה עשה במשכן? עונה הגמרא, התורה מיטעה דורות בכתוב: "וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוּת מֹשֶׁה לְהִקִּים אֵת הַמִּשְׁכָּן" וַיִּמְשַׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם" אותם במשיחה, ולא לדורות במשיחה. ושואלת הגמרא שנאמר שהכתוב אומר שלדורות יקדשו או במשיחה או בעבודה! ואמר רב פפא שהכתוב אומר: "וְלָקְחוּ אֵת כָּל בְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּם בְּקִדְשׁ" אשר ישרתו להבא, לדורות הבאים הכתוב תלאם בשירות. ואם לא היה כתוב "אתם" היינו לומדים ממה שכתוב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ" שלדורות יקדשו את הכלים במשיחה ובעבודה.

מעמידים שופטים ושוטרים לכל אומרת הגמרא, לומדים שאין עושים סנהדראות שבט ולכל עיר לשבטים אלא על פי סנהדרין גדולה של שבעים ואחד, כמו שמשה רבנו שהעמיד סנהדראות בעצת יתרו, ומשה היה שופט ודיין על פי הדבור ושקול כסנהדרין גדולה שבירושלים. שנינו בברייתא, לומדים שמעמידים שופטים ושוטרים לישראל שנאמר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֵת הָעָם מִשֹּׁפֵט צֶדֶק" "שֹׁפְטִים" "תִּתֵּן" "וְשֹׁטְרִים" "תִּתֵּן". שמעמידים שופטים ושוטרים לכל שבט ושבט²⁹⁰ "שֹׁפְטִים" "לְשִׁבְטֶיךָ" "וְשֹׁטְרִים" "לְשִׁבְטֶיךָ". שופטים ושוטרים לכל עיר ועיר "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים" "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ"²⁹¹. רבי יהודה אומר "תִּתֵּן לָךְ" אחד ממונה על כולן, סנהדרין גדולה²⁹². רבן שמעון בן גמליאל אומר: "לְשִׁבְטֶיךָ וְשָׁפְטוּ" מצוה

289 תימה ל"ל וכן תעשו הרי אומרים בסנהדרין ושבטים שצריכים ע"א כמו שמשה העמיד סנהדראות והוא עומד במקום ע"א אע"ג שלא כתוב שם וכן תעשו. ועוד קשה שבשבעות שנינו במשנה אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ושבעים ואחד, ורש"י פי' שם שלומדים ממה שהיה מלך ונביא ובמקום שבעים ואחד. ואם כן מטעם זה צריכים מלך ונביא בהעמדת סנהדראות. וי"ל שכאן מרבים יותר משום שמשמע שהב' וכן תעשו בא לרבות את כל אלו. אבל בכלים י"ל שהכתוב אותם בא לגלות שהכתוב וכן תעשו לא נאמר על הכלים ולא צריכים לדורות דומיא דמשה. תוס'.

290 אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושין ב' סנהדראות. תוס'.

291 בכל שערך ולא לשערך. הגהות הגר"א.

292 רש"י מפרש אחד ממונה על כולם ב"ד הגדול שבירושלים ובספרי לא משמע כן וי"מ שאחד ממונה על כולן הוא הנשיא, דכמה ששנינו בתוספתא שהנשיא יושב באמצע. ונראה לפרש שאחד ממונה על כולן הוא מופלא

בשבת לדון את שבטו, בני השבט לא ילכו לבית דין של שבט אחר.

אין עושים עיר הנדחת בספר ולא
שאלו אבל עושים שתיים

אמר רבי חייא בר יוסף בשם רבי אושעיא, לומדים
שאינן עושין עיר הנדחת אלא בבית דין של שבעים
ואחד, מהכתוב בעובד עבודה זרה: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא"
"אֶל שְׁעָרֶיךָ" איש ואשה אתה מוציא לשעריך, לבית דין שבכל עיר ועיר, ואין
אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך, אלא לסנהדרין של שבעים ואחד.

אומרת הגמרא, לומדים שאין עושים בספר עיר הנדחת מהכתוב "וּבְעִרְתָּ הָרֶעַ
מִקְרָבְךָ", מקרבך ולא מן הספר. ולומדים מהכתוב "בְּאַחַת עָרֶיךָ", שאין עושים
שלש, אבל עושין אחת או שתיים²⁹³. וכן שנינו בברייתא שלומדים מהכתוב "אַחַת"
ולא שלש²⁹⁴. ומהכתוב "עָרֶיךָ" לומדים שעושים שתיים.

פעמים רב א' שעושים בב' ב"ד פ'
שאינן עושים

אין עושים שלש ערי הנדחת, אבל בשנים ושלשה
בתי דינים עושים²⁹⁵. ופעמים אמר רב, אפילו בשנים ושלשה בתי דינים אין עושים
לעולם, משום קרחה. אמר ריש לקיש, לא שנינו שאין עושים שלש ערים אלא
במקום אחד, כגון בגליל או ביהודה, אבל בשנים ושלשה מקומות עושים. רבי
יוחנן אמר אין עושים, משום קרחה. ושנינו בברייתא כרבי יוחנן, אין עושין שלש
עירות מנדחות בארץ ישראל, אבל עושין אותם שתיים, כגון אחת ביהודה ואחת
בגליל. אבל שתיים ביהודה ושתיים בגליל אין עושין. וסמוכה לספר אפילו אחת
אין עושין. שמא נכרים ישמעו ויחריבו את ארץ ישראל. והברייתא לא לומדת
מהכתוב "מִקְרָבְךָ" ולא מן הספר מפני שהיא כרבי שמעון שדורש 'טעמא דקרא'!

שבב"ד אב ב"ד, ובכל השופטים היה מופלא. ונראה שהמופלא לא היה מחשבון הסנהדרין. ולפי זה מה ששנינו בהוריות הוא כרבי יהודה. זמה ששנינו במשנה בפרק הנחנקין כי יפלא במופלא שבבית דין הכתוב מדבר אינו כשאר מופלא שבכל מקום, ששם לא אתי למעט אלא תלמיד, כמו שרש"י פי' שם שבכל סנהדרין יש דין המראה חוץ מתלמיד, מפ' שאינו ראוי להוראה. כמה ששנינו תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומר קולו. תוס'.

293 אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינים, ולמה שהתירו בב' או בג' ב"ד ואפ' טובא, מדובר במקום אחד או בב' מקומות. תוס'.

294 קשה שישתוק מאחת נדע שב' ולא שלשה, מפני שתפסת מועט תפסת. תוס'.

295 אין עושים שלש ערים כל זמן שסנהדרין זו קיימת. אבל אם מתו ונתמנו אחרים עושים. רש"י.